

The article analyzes the works by S.O. Siropolka, namely «New school tasks» «National libraries. Organization and technology of library business» which are in the funds of the department of rare and valuable publications in scientific library.

Key words: S.O. Siropolka, national libraries, Kamyanets Podilskiy state Ukrainian university, library, library fund.

Отримано: 15.10.2012

УДК 02(477)(092):37(477)(092)

Ю. В. Телячий,
м. Хмельницький

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА ХОЛОДНОГО В ДОСЛІДЖЕННЯХ С.О. СІРОПОЛКА

У статті здійснено характеристику культурно-освітньої діяльності Холодного П.І. (1876–1930 рр.), здійснена в дослідженнях Сірополка С.О. (1872–1959 рр.). Висвітлюється їх співпраця в галузі розбудови українського національно-культурного життя в роки революції (1917–1920) та в еміграційний період.

Ключові слова: Петро Холодний, Степан Сірополко, українська культура, освіта, мистецтво.

Холодний Петро Іванович (1876–1930 рр.) та Сірополко Степан Онисимович (1872–1959 рр.) – визначні українські громадські, культурно-освітні діячі, патріоти–інтелігенти, активні учасники революційних подій 1917–1920 рр., творці культурних цінностей в еміграції. Доля поєднала їх як місцем народження – Полтавщина – так і місцем смерті – за межами рідної землі (першого – в Польщі, другого – в Чехо-Словаччині) [9].

В радянський період (1920–1991 рр.), в зв'язку з ідеологічною заборонаю, про них в Україні нічого не говорилося, на краще ситуація змінилася після оголошення державного суверенітету й незалежності. Починаючи з 1991 р. діяльність цих двох діячів стає предметом вивчення вітчизняних дослідників: про них пишуть статті, на їх честь проводяться науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, перевидуються монографії С. Сірополка та проходять виставки картин П. Холодного. Але, заради об'єктивності, варто вказати на те, що популяризація діяльності Степана Сірополка на науковому рівні відбувається більш активно, ніж Петра Холодного. (Підтвердженням цього є факт наявності дисертаційного дослідження Роксолани Кіри «Культурно-просвітницька діяльність та педагогічні погляди Степана Сірополка» (2001 р.) [5].

Не будемо детально зупинятися на внеску П.І. Холодного та С.О. Сірополка в скарбницю національних культурних цінностей (це простежується в ряді багатьох праць вітчизняних і зарубіжних авторів, які сьогодні є цілком доступними дослідникам, вважаючи за потрібне зробити аналіз культурно–освітньої діяльності Петра Холодного на підставі публіцистичної спадщини Степана Сірополка.

У силу життєвих обставин, активної професійної діяльності й мистецької творчості про П.І. Холодного залишили спогади його сучасники, люди з котрими він тісно співпрацював як в Україні так і в еміграції, займаючи відповідальні педагогічні, урядові посади від директора комерційної школи до міністра народної освіти УНР, організатора гуртка діячів українського мистецтва (Д. Антонович, М. Голубець, С. Гордінський, М. Драган, Й. Сліпий, М. Ковальський, Р. Лісов-

ський, О. Новаківський, С. Русова, Т. Олесіюк, І. Липовецький, І. Свенціцький, В. Прокопович, С. Сірополко та ін.) [15, с.27–31].

Авторами перших фундаментальних досліджень у форматі книжкових видань про Петра Холодного – художника були М. Голубець (1926 р.) [2], І. Свенціцький, М. Драган (1931 р.) [7], Р. Лісовський (рік видання не вказаний, ймовірно, 1932 р. – Ю.Т.) [6]. Степан Сірополко став першим, хто найповніше розкрив його педагогічну діяльність. (Спочатку – в форматі статті на сторінках львівського календаря – альманаху «Дніпро» (1931 р.) [12, с. 86–92], а згодом – у вигляді окремої брошури «Петро Холодний як педагог і освітній діяч» (Львів, 1939. – 19 с.) [13]. (Зміст цієї брошури в повному обсязі ввійшов до Ч.І збірника матеріалів «На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876–1930)», видрукуваного зусиллями львівських мистецтвознавців у 1996 р. [14].

Знайомство П.І. Холодного (товариша генерального секретаря освіти) з С.О. Сірополком відбулося на початку жовтня 1917 р. в м. Києві в Генеральному секретаріаті освіти, куди Степан Онисимович прибув після повернення з м. Москви на запрошення генерального секретаря освіти І.М. Штенка [3].

Починаючи з цього часу Степан Сірополко розпочав активну педагогічну діяльність у статусі члена київського міського самоврядування як керівник столичного відділу народної освіти, експерта освіти ГСО, члена ради міністра народної освіти. Через те він був детально знайомий із змістом і обсягом роботи, якою займався П.І. Холодний. Завдяки міжособистісній симпатії, схожості поглядів щодо культурно-освітніх реформ та державного будівництва між цими людьми сформувалася справжня дружба, котру вони пронесли крізь лихоліття революції, громадянської війни, поневірвання на чужині, за кордоном.

П. Холодний високо цінував професіоналізм С.Сірополка й відразу залучив його до роботи по реалізації «Плану Єдиної школи в Україні», який після схвалення на Другому педагогічному з'їзді (серпень 1917 р.) ліг в основу праці комісії по створенню «Проекту Єдиної школи на Україні» головного програмного документу шкільної реформи в УНР, перша книга котрого побачила світ у м. Кам'янці-Подільському в 1919 р. [8].

В свою чергу, П.Холодний у передмові до «Проекту ...» вказав на роль багатьох педагогів, що активно сприяли його підготовці, зокрема на С. Сірополка, радника МНО [8]. Ще раніше, в грудні 1917 р., їх об'єднали зусилля щодо схвалення плану управління народною освітою в Україні. В зв'язку з воєнно-політичними подіями, влітку 1919 р. після переїзду урядових установ до м. Кам'янця-Подільського, П.І. Холодний як і раніше, працював на посаді товариша міністра освіти, а С.О. Сірополко сконцентрував роботу в місцевому державному українському університеті як лектор, завідувач бібліотеки.

У статусі міністра народної освіти саме П.І. Холодний восени 1920 р. на розгляд РНМ УНР двічі вносив кандидатуру С.О. Сірополка на посаду товариша міністра народної освіти [4]. З початком еміграції на територію Польщі, саме Степан Сірополко в м. Гусятині 17 листопада 1920 р. як комендант Центральних державних установ видав Петрові Холодному посвідчення про прикріплення до комендатури ЦДУУНР [16]. Уже в м. Тарнові, місцею осідку уряду УНР, П.І. Холодний – міністр народної освіти – завершував багаторічну складну роботу з затвердження «Статуту Єдиної школи в УНР» Радою Республіки (1921 р.) та заходи з підготовки до друку другої книги «Проекту Єдиної школи на Україні», організовував освітню справу багатьох тисяч українських емігрантів у Польщі та інших країнах Європи. Але в силу політичних причин 5 серпня 1921 р. він подав заяву на звільнення з посади міністра [16] й переїхав на Львівщину, де до передчасної смерті активно займався організацією мистецького життя, створенням авторських

мистецьких творів у різних жанрах образотворчого мистецтва. Цікавим є мало-відомий факт, наведений самим Степаном Сіро полком. „Виготовлений до друку матеріал про Колегію (друга книга «Проекту ...»). – Ю.Т.) залишився в трьох примірниках машинопису, з яких два примірники зберігаються в архіві уряду УНР, а один належав особисто головному творцеві «Проекту ...» П.І. Холодному. Згодом П.І. Холодний подався до димісії і перед виїздом з Тарнова подарував мені свій примірник з власноручними поправками, який свято хороню дотепер, як дорогу мені пам'ятку про нашу спільну працю в Кам'янці і Тарнові над підготовкою до видання II частини «Проекту...» [10].

З 1925 р. розпочалися чехо-словацькі горизонти життя С. Сірополка – бібліотекознавця, педагога, історика освіти. Однак він ніколи не припиняв спілкування з П.І. Холодним – вони листувалися, зустрічалися на зібраннях українських емігрантів у різних європейських країнах. Степан Онисимович востаннє побачився з Петром Івановичем 22–24 вересня 1929 р. у м. Львові на освітньому конгресі з нагоди 60-річчя «Просвіти» [1]. Однозначним є те, що він болісно пережив смерть свого друга й соратника, у м. Варшаві 7 червня 1930 р. На жаль, не встановлений факт його присутності на похороні Петра Холодного 10 червня на цвинтарі Воли.

Віддаючи належне пам'яті П.І.Холодного, він надрукував уже згадану статтю «Невіджалована втрата» (1931 р.). Згодом присвятив «Світлій пам'яті незабутніх творців української школи Івана Матвійовича Штенка та Петра Івановича Холодного» фундаментальну монографію «Народня освіта на Советській Україні» (Варшава, 1934 р.) [11].

Відчуваючи потребу популяризації імені П.І. Холодного серед широких верств української еміграції, С.О. Сірополко 1939 р. надрукував оригінальну брошуру «Петро Холодний як педагог і освітній діяч» [19]. Вона побачила світ у серії «Педагогічно-методична бібліотека» (випуск 16) накладом львівського товариства «Взаємна поміч українського вчителства» (кількість примірників не встановлена. – Ю.Т.) в друкарні Наукового товариства імені Тараса Шевченка. (На останній сторінці обкладинки зазначено те, що брошура є передруком із журналу «Шлях виховання й навчання»).

Видання підготовлене у вигляді популярного нарису життя й діяльності Петра Холодного з акцентом на педагогічну складову біографії. Нарис не структурований за головними рубриками. Умовно він містить такі елементи як: вступ (актуальність діяльності П.І. Холодного з нагоди дев'ятої річниці смерті), короткі біографічні дані; інформацію про педагогічну роботу до 1917 р. на посаді директора приватної комерційної школи Першого товариства вчителів м. Києва; більш детальний аналіз його організаційно-педагогічної діяльності в статусі постійного товариша всіх міністрів освіти в контексті шкільної реформи в роки Української революції (1917–1920); відомості про еміграційний період життя (1921–1930 рр.) спочатку – в м. Тарнові (освітня діяльність), згодом – у м. Львові (мистецька творчість).

Оригінальними в нарисі є емоційне зображення рис характеру, зовнішнього вигляду Петра Холодного, маловідомі факти з їх листування, інформація про останній рік його життя. Наприкінці нарису С. Сірополко пише: «...у Варшаві, 10 червня поховано його на Вольському кладовищі у цинковій труні з уваги на можливість перенесення у майбутньому тіла небіжчика на рідну землю. Смерть П. Холодного викликала серед усіх, хто чув це ім'я, великий сум. Тим більший жаль відчував той, хто знав П. Холодного, бо хто його знав, той не міг не полюбити його за його гарне серце, за його незвичайну делікатність в поведінці з людьми, за його веселу вдачу. Там, де появлявся Петро Іванович Холодний, атмосфера відразу ставала приємніша, а люди – морально чистіші... В особі Петра Івановича Холодного українське громадянство понесло не тільки велику, але й незамінну втрату, бо він був неповтор-

ною індивідуальністю: в ньому гармонійно сполучалася показна фізична постать з небуденними прикметами духової істоти, що пробивалися назовні саморідними іскорками живого ума, блискучими дотепами наскрізь національного гумору, вчинками серця, повного любові, та невпинною працею для українського народу» [14].

Список використаних джерел:

1. Андрій Чайковський / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua>.
2. Голубець М. Холодний / М. Голубець. – Львів : Українське мистецтво, 1926. – 25 с.
3. Даниленко В.М. В ім'я України. Петро Іванович Холодний (1876–1930 рр.) / В.М. Даниленко, О.М. Завальнюк, Г.О. Куриленко, Ю.В. Телячий. – Хмельницький : ІПП Мельник А.А., 2006. – С. 35.
4. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 – листопад 1920 рр. : док. і матеріали. [у 2-х тт., 3-х ч. / упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – Т. 2. – С. 216–217, 276.
5. Кіра Р.В. Культурно-просвітницька діяльність та педагогічні погляди Степана Сірополька : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Р.В. Кіра. – Івано-Франківськ, 2001. – 20 с.
6. Лісовський Р. Петро Холодний (1876–1930) / Р. Лісовський. – Прага : Вид-во укр. мови, б. р. в. – 14 с.
7. Про П.І. Холодного. Статті І. Свенціцького і М. Драгана. – Львів, 1931. – 16 с.
8. Проект Єдиної школи на Україні. Книга перша: основна школа. – Кам'янець-Подільський : Дністер, 1919. – 172 с.
9. Ротач П.П. Розвіяні по чужині: Полтавці на еміграції : корот. бібліогр. показч. / П.П. Ротач. – Полтава : Верстка, 1998. – 164 с.
10. Сірополько С. Друга частина Проекту Єдиної школи в Україні (Середня школа) / С. Сірополько // Сокульський Д., Сірополько С., Домбровський А. Проект Єдиної школи в Україні. Під 20-ліття створення новітньої системи українського виховання і навчання. – Львів, 1938. – С. 23.
11. Сірополько С. Історія освіти в Україні / С. Сірополько. – К. : Наукова думка, 2001. – С. 647.
12. Сірополько С. Невіджалована втрата (Пам'яті П. Холодного) / С. Сірополько // Календар-альманах «Дніпро». – Л., 1931. – С. 86–92.
13. Сірополько С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч / С. Сірополько. – Львів, 1939. – 19 с.
14. Сірополько С. Петро Холодний як педагог і освітній діяч / С. Сірополько // На пошану Петрові Івановичу Холодному (1876–1930) : зб. матер. / упор. : І. Гах, О. Держко, О. Сидор, Р. Яців. – Львів, 1996. – Ч. І. – С. 59–70. Телячий Ю.В. П.І. Холодний у спогадах сучасників / Ю.В. Телячий // Наукові праці Кам'янець-Подільського держ. ун-ту : зб. за підсумками звітної наук. конф. викладачів і аспірантів : в 3-х тт. – Кам'янець-Подільський : КПДУ, 2006. – Т. 1., вип. 5. – С. 27–31.
15. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 1868, оп. 1, спр. 1, арк. 2.
16. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 3696, оп. 2, спр. 60, арк. 29.

В статье характеристику культурно-образовательной деятельности Холодного П.И. (1876–1930 гг.), осуществленная в исследованиях Сирополка С.А. (1872–1959 гг.) Освещается их сотрудничество в области развития украинского национально-культурной жизни в годы революции (1917–1920) и в эмиграционный период.

Ключевые слова: *Петр Холодный, Степан Сирополко, украинская культура, образование, искусство.*

The article description of cultural activities Holodnyy P.I. (1876–1930), made in studies Siropolko S.O. (1872–1959). Highlight their cooperation in the development of Ukrainian national and cultural life during the revolution (1917–1920) and in exile.

Key words: *Peter Holodnyy, Stephen Siropolko, Ukrainian culture, education and art.*

Отримано: 19.06.2012